

Joan Burdeus

Crítica de la raó junquerista

ara.cat, Núvol, 11 de septiembre de 2020.

La filosofia política de "Tornarem a vèncer" és l'única ideologia sistemàtica i hegemònica de l'independentisme.

Els últims paràgrafs són importants i l'últim paràgraf de *Tornarem a vèncer* (Ara llibres), el llibre d'Oriol Junqueras i Marta Rovira, comença així: "En el camí [a la independència], però, caldrà construir una cultura de la resistència, del sacrifici". El sacrifici és el punt de fuga ideològic de l'independentisme, el nus que relliga totes les idees disperses, les ulleres 3D que permeten veure el que d'altra manera no faria sentit. Aquest article no és una crítica del llibre, escrit en una prosa procedimental de programa electoral. Tampoc és una crítica de les contradiccions, mentides, incompetències i irresponsabilitats dels partits independentistes durant el procés. Això és una crítica de la raó independentista a propòsit del volum acabat de publicar, és a dir, un intent d'explicitar la filosofia aclaparadorament hegemònica dins de l'independentisme avui, que abasta puigdemontistes, postconvergens, republicans i cupaires. La raó independentista és una raó del sacrifici.

El *Manual de desobediència civil* (Saldonar) ha estat i segueix sent l'obra clau per entendre la filosofia política de l'independentisme. Escrit per Paul i Mark Engler, és un text clar i sistemàtic que cristal·litza tot l'après i propugnat pel moviment planetari de la desobediència civil no-violenta, un corrent més o menys organitzat d'activistes, pensadors i lobbies. L'adscripció de l'independentisme a aquest univers no me l'invento: la institució més important del món en l'àmbit de la desobediència civil no-violenta és l'*Albert Einstein Institution*, un think tank radicat als Estats Units, la directora del qual, Jamila Raqib, signa ni més ni menys que el pròleg de *Ho tornarem a fer* (Ara llibres), el text més polític de Jordi Cuixart, escrit a la presó. En el discurs institucional de Quim Torra l'11 de setembre de 2019, el president es va adreçar a la ciutadania des del seu despatx al Palau de la Generalitat. Damunt de la taula hi exhibia una còpia del llibre dels Engler.

Doncs bé, el Manual ofereix una fórmula de tres passes per a aquells qui vulguin aconseguir els seus objectius polítics: *disrupció, sacrifici i escalada*. Primer disromps un consens sacsejant l'opinió pública, preferiblement amb una protesta vistosa, després has de demostrar i escenificar que estàs disposat a assumir costos personals per tal de defensar la causa que has assenyalat, que previsiblement comportarà un grau major o menor de repressió i, finalment, vas incrementant la tensió fins que es produeix la transformació per què lluitaves, sigui una llei o una independència. Les premisses fonamentals són l'*energia sacrificial* i l'*aikido moral*: la fe que quan un col·lectiu pateix i assumeix el patiment sense respondre amb violència, es genera una energia emocional i política (espiritual seria el terme precís) que la resta de ciutadans, asseguts al sofà i desmotivats o directament contraris a la causa, captaran. La idea de l'aikido és que la força de la repressió es girarà contra els repressors en forma d'empatia pels reprimits. Quan independentistes com Junqueras diuen que hem guanyat, es refereixen al fet que el moviment ha acumulat capital sacrificial en una partida d'escacs moral a molt llarg termini. El camp de batalla és el cor de la gent.

Permeteu-me una digressió important: el mirall més important per a l'independentisme avui és el postcomunisme o, més concretament, l'anticapitalisme. I un dels trets més rellevants de la filosofia política esquerranosa, tan obvi com obviat, és el gir cristià. Slavoj Žižek, Judith Butler, Simon Critchley, Giorgio Agamben, Terry Eagleton en els darrers anys, els filòsofs més populars i influents de l'esquerra han estudiat la lògica política del cristianisme i han acabat reivindicant l'ètica cristiana secularitzada per a la seva causa. En l'anticapitalisme d'avui, un ateisme militant i un odi per l'Església institucional cohabiten amb les premisses del cristianisme radical, és a dir, de quan Jesús i els seus deixebles eren una secta dissident perseguida pel poder. És una ètica radical del sacrifici, de l'amor, i de la fe, la fe en què una revolució arribarà tard o d'hora i deixarà un món diferent del present, transformat a fi de bé. La traducció laica de la idea del sacrifici, el pont entre el gurú cristià i el millennial que no ha trepitjat missa ni una sola vegada a la vida, és l'*empatia*. "Empatia" és una de les paraules amb més prestigi entre la joventut atea, però la lògica subjacent del concepte és profundament antiga i religiosa. Martin Luther King, pastor i teòleg, és el principal referent de la desobediència civil no-violenta secular d'avui. En una [entrevista](#) que vaig fer a Paul Engler, el polític va definir-se a ell mateix com un "místic cristià". Oriol Junqueras reivindica el seu catolicisme sempre que pot. Jordi Cuixart es va convertir al catolicisme i es va casar per l'església un cop a la presó. En definitiva, per entendre l'anticapitalisme i independentisme, cal començar a llegir les cartes de Sant Pau.

I ara, una segona digressió comparativa: Ada Colau. L'auge i victòria de Colau és un cas paradigmàtic de tot el que sosté el *Manual de desobediència civil*: disruptió, sacrifici i escalada. El sacrifici i, concretament, l'*escenificació del sacrifici*, tornen a ser la clau de volta. Sense la fotografia d'uns policies traient-la per la força quan mirava d'evitar un desnonament, Colau no hauria arribat a l'alcaldia. L'1 d'octubre es pot entendre com una repetició de Colau, com l'exercici de l'independentisme per aconseguir la foto de policies desnonant un país sencer. Per això l'èxit de Colau és tan important com els seus fracassos: pocs anys més tard d'aquella foto, Colau governa amb Jaume Collboni i gràcies a Manuel Valls i els preus dels lloguers a Barcelona són més alts que quan ella va arribar al poder. El clima és de desencantament, el llustre místic i revolucionari s'ha esbravat i el moviment es troba en declivi.

Precisament perquè aquest desgast és natural en la política, ha de ser un dels miralls incòmodes per al junquerisme. Un dels *leitmotifs* que el llibre de Junqueras i Rovira repeteix com un mantra és "governar bé", la idea que l'independentisme ha de mostrar una qualitat política superior a la resta d'alternatives, anàloga amb la superioritat moral que sempre ha estat el senyal d'identitat dels Comuns. Lloable o no, el problema d'aquesta premissa és que barreja la moral i la política de maneres que tornen com un bumerang: Colau volia governar bé, però governar erosiona i el seu balanç és magre. Durant la pandèmia, les conselleries d'ERC han estat les més exigides i no han pogut demostrar cap qualitat substancialment superior a la dels ministeris espanyols. Una cosa semblant passa amb l'autoexigència personal: Colau es va reduir tant el sou que quan l'ha començat a pujar o s'han filtrat contractes públics milionaris als seus afins, ha perdut credibilitat, la mansió de Pablo Iglesias no generaria cap contradicció si no hagués fet un cert tipus de discurs, i el cas d'assetjament sexual que Alfred Bosch va encobrir erosiona ERC de manera proporcional a la retòrica de "tothom sap que som bones persones". Com he escrit

altres vegades, només les lleis i les transformacions materials concretes donen sentit i direcció a l'independentisme sense aquest efecte bumerang. L'independentisme no va de canviar el caràcter, sinó el *demos*.

Arribem al cap del carrer: el que tenen en comú anticapitalisme i independentisme és que el capitalisme i Espanya no paren de guanyar; fa segles que ostenten una mala salut de ferro. Per més capital moral que acumulin els moviments revolucionaris i per més reformes i victòries petites, hi ha un sensació de derrota i d'estancament, de veure que els que remenen les cireres són els altres. Un punt cec dels dos moviments el vaig intentar capturar [en un article fa temps](#): que l'independentisme i el comunisme comparteixen una disposició *acceleracionista*. Perdoneu l'argot: bàsicament, l'acceleracionisme és una filosofia emergent que diu que no cal fer una revolució tradicional contra el capitalisme salvatge perquè el progrés tecnològic que el mateix capitalisme genera suposarà la seva fi. La fe en què les contradiccions de l'enemic el duran inherentment a l'autodestrucció justifica qualsevol passa enrere i tranquil·litza als militants de la causa: Espanya, igual que el capitalisme, es fotran de lloros solets si nosaltres denunciem els seus forats.

I aleshores, què? Vencerem o tornarem a vèncer quan tinguem prou energia sacrificial, o tot plegat és una pastanaga amb un pal i un cordill lligada damunt dels nostres caps que es mou amb nosaltres i no atraparem mai? Com tot en política, la cultura del sacrifici és un acte de fe, una premissa impossible de demostrar empíricament, una aposta amb el destí. En cap cas és una aposta idiota: és un fet que gràcies a l'aikido moral s'han aconseguit transformacions històriques. La sang dels màrtirs cristians va ser la llavor de l'Església i no va caldre cap exèrcit: l'Església és una institució que va guanyar la batalla i va exercir i exerceix el poder. Gandhi va guanyar la independència de l'Índia i el moviment pels Drets Civils va aconseguir el dret a vot dels afroamericans.

Així doncs, la pregunta no és si la cultura del sacrifici que demanen Junqueras i Rovira al seu llibre és bona, sinó si hi ha l'alternativa. I l'única cultura alternativa a la del sacrifici és la del poder. Igual que s'han aconseguit moltes transformacions gràcies a posar l'altra galta, se n'han aconseguit innumbrables tallant caps. La violència també pot ser alliberadora i fundacional, derrocar tiranies i establir una base per a règims millors, i la majoria de coses que considerem bones i que han trencat respecte de passats obscurs s'han fet posant la violència al servei de causes nobles. De manera inversa, la no-violència i les tàctiques de l'empatia també les saben utilitzar moviments socials reaccionaris (un exemple són els antiavortistes americans, que han pujat molt gràcies a campanyes d'empatia en positiu, anomenant-se *pro-life*). La sobirania reconeguda d'Escòcia que tant envegem reposa sobre victòries violentes que aquí no s'han donat en 300 anys.

De tota manera, no sembla que vingui un segle propici a la violència: la pràctica totalitat de moviments socials al món d'avui ho fien tot a la lògica del sacrifici, a la desobediència civil no-violenta, perquè en el context de pau postmoderna en què vivim, ho consideren més eficaç. Ara bé, la pràctica totalitat dels moviments socials del món d'avui no han parat de perdre: des de l'emergència climàtica a la precarització de la classe mitjana, passant per crisis migratòries arreu del món, el balanç dels darrers anys no és gaire esperançador per al progressisme. L'única excepció és el feminisme, que és un cas a part tant perquè les dones són el 50% de la humanitat com perquè les exigències bàsiques són més fàcils d'assimilar per les dinàmiques materials de l'ordre neoliberal que, posem per cas, la descolonització del Sud o la socialització dels mitjans

de producció. Per acabar-ho d'adobar, és evident que la història està virant cap a un moment més dur, on la geopolítica és més crua i certes aliances internacionals seran encara més complicades.

A Catalunya, el junquerisme, però també en podríem dir el *cuixartisme* sense canviar gaire res, és la filosofia política hegemònica. Quan Carles Puigdemont parla de *confrontació intel·ligent*, ho fa des de les mateixes premisses de la desobediència civil no-violenta: simplement aporta un matís en el to, en l'aposta per quina retòrica generarà més capital moral, però cap alternativa en la lògica política profunda. La CUP i l'espai de Primàries projecten una insatisfacció més gran amb aquest clima i insinuen un anhel d'incorporar una relació constructiva amb el poder, però cap dels moviments ha estat capaç de traduir això en una síntesi atractiva entre ètica del sacrifici i ètica del poder per al segle XXI. Només la via Junqueras, la via Engler, la via Cuixart, etc. tenen manuals i manifestos clars i concisos, són capaços d'explicar la seva estratègia i reconeixen els límits alhora que presenten un principi d'esperança suportat per arguments. En un context en què els objectius de l'independentisme, igual que els de l'esquerra radical, no s'han complert, la raó del sacrifici i un cristianisme secularitzat en forma de lluita per l'empatia segueixen marcant els límits d'allò que podem pensar.

Joan Burdeus es filòsof, periodista i guionista. Coordinador de la secció Pantalles.